

Bilješka o lokalitetu Gradina (Vinogradišće) na otoku Visu

Ugarković, Marina; Peter, Pio Domines

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2023, XIX, 76 - 91**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.33254/aia.19.1.7>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:477628>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-18**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

XIX - 2023

UDK 902/904
ISSN: 1848 6363

Glavna i odgovorna urednica / Editor in chief
Katarina Botić

Tehnički urednici / Technical editors
Katarina Botić
Marko Dizdar

Uredništvo / Editorial board
Marko Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Hrvoje Kalafatić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ana Konestra, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Siniša Krznar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Andreja Kudelić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Bartul Šiljeg, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Asja Tonc, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Marina Ugarković, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Mario Gavranović, Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences, Vienna, Austria
Boštjan Laharnar, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija
Alenka Tomaž, Fakulteta za humanistične studije, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija
Vesna Bikić, Arheološki institut, Beograd, Srbija
Perica Špehar, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija
Miklós Takács, BTK Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities ELKH, Budapest, Hungary

Izdavački savjet / Editorial committee

Juraj Belaj, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Saša Kovačević, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Goranka Lipovac Vrkljan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Daria Ložnjak Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Branka Migotti, Zagreb, Hrvatska
Ivana Ožanić Roguljić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ante Rendić-Miočević, Zagreb, Hrvatska
Tajana Sekelj Ivančan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Tihomila Težak-Gregl, Zagreb, Hrvatska
Tatjana Tkalčec, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Željko Tomičić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska
Ante Uglešić, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, Hrvatska
Snježana Vrdoljak, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Prijevod na engleski / English translation
Marko Maras i autori

Lektura / Language editor
Katarina Botić i autori (hrvatski jezik/Croatian)
Marko Maras (engleski jezik/English)

Nakladnik / Publisher
Institut za Arheologiju
Institute of Archaeology

Adresa uredništva / Editor's office address
Institut za arheologiju
/ Institute of Archaeology
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
tel 385 (0) 1 615 0250
fax 385 (0) 1 605 5806
e-mail: iarh@iarh.hr
web: http://www.iarh.hr

Dizajn / Design
Umjetnička organizacija OAZA

Korektura / Proofreaders
Katarina Botić

Računalni slog / Layout
Hrvoje Jambrek

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indekse: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam. / Annales Instituti Archaeologici are included in the indexes: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam.

Izrađeno uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. / Made with the financial support of the Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia.

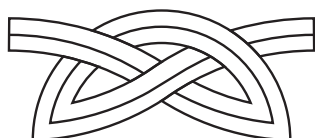
E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i otvorenom pristupu na <https://hrcak.srce.hr/en/aia> / E-edition. The publication is available in digital and open access form at <https://hrcak.srce.hr/en/aia>

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom. / This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence.

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

Prethodna priopćenja Preliminary reports

7–18

Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Lončarski tehnološki potpis: prilog poznavanju ranog brončanog doba kontinentalne Hrvatske
Pottery technosignature: a contribution to the knowledge in the Early Bronze Age of continental Croatia

19–38

Alenka Tomaž
Monika Zorko

Prehistoric settlement at Ribnica near Brežice (south-east Slovenia)
Prapovijesno naselje u Ribnici kod Brežica (jugoistočna Slovenija)

39–52

Marina Ugarković
Eduard Visković
Martina Korić
Pio Domines Peter
Antonela Barbir
Martina Čelhar

Prapovijesni lokaliteti otoka Hvara: nove spoznaje o gradinama Vela Glava i Liković
Prehistoric sites on the island of Hvar: new insights about Vela Glava and Liković hillforts

53–61

Asja Tonc
Slavica Filipović

Bilješka o amfori s natpisom iz Osijeka
A brief note on an amphora with inscription from Osijek

62–69

Mislav Fileš
Ivana Ožanić Roguljić
David Ruß
Wolfgang Neubauer
Gerhard Stüttler

Geofizička istraživanja na prostoru sela Kopačevo (Baranja)
Geophysical survey in the area of the village of Kopačevo (Baranja)

70–75

Martina Korić
Marina Ugarković

ΚΑΣΙ[...] na otoku hvaru? Novi nalaz grčkog utega s grafitom iz Fara
ΚΑΣΙ[...] on the island of Hvar? A new find of a Greek loom weight with a graffito from Pharos

76–91

Marina Ugarković
Pio Domines Peter

Bilješka o lokalitetu Gradina (Vinogradišće) na otoku Visu
A note on the site of Gradina (Vinogradišće) on the island of Vis

92–123

Marina Ugarković
Ana Konestra
Pio Domines Peter
Martina Korić
Kristina Turkalj
Sara Popović

Topografija i stratigrafija jugoistočnoga predgrađa antičkoga Fara: prvi podaci iz probnih arheoloških istraživanja
Topography and stratigraphy of the south-eastern suburb of ancient Pharos: First data from trial archaeological excavations

Pregledni rad Review paper

124–142

Mateja Hulina

Analize organskih ostataka iz keramike i prijedlog procedure uzorkovanja keramičkih ulomaka s hrvatskih nalazišta
Organic residue analysis of pottery and sampling procedure for Croatian sites proposal

Stručni rad Professional paper

143-148

Marina Ugarković
Martina Korić

O aktivnostima i rezultatima druge godine
AdriaCos projekta (HRZZ UIP-2020-02-2419)
On activities and results of the second year of the
AdriaCos project (CSF UIP-2020-02-2419)

Prikaz Review

149-151

Katarina Botić

Arheologija općine Klakar – izložba i katalog,
Muzej Brodskog Posavlja, 2023.
Archaeology of Klakar Municipality – exhibition and
the catalogue, Museum of Brod-posavina County,
2023

Karta nalazišta Map of sites

1. Kopačevo
2. Osijek
3. Općina Klakar
4. Kurilovec – Belinščica
5. Ribnica kod Brežica
6. Vis – Gradina
7. Hvar – Vela Glava
8. Hvar – Stari Grad (Far, *Pharos*)
9. Hvar – Liković

Bilješka o lokalitetu Gradina (Vinogradišće) na otoku Visu

A note on the site of Gradina (Vinogradišće) on the island of Vis

Prethodno priopćenje >
Antička arheologija
Preliminary report >
Classical archaeology

Marina Ugarković¹
Pio Domines Peter²

(1) Institut za arheologiju
HR-10000 Zagreb
mugarkovic@iarh.hr
ORCID: 0000-0002-1134-7531
(2) Ante Starčevića 31
HR-53270 Senj
peter.pio@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8725-8076

Primljeno Received 27. 05. 2023.
Prihvaćeno Accepted 30. 11. 2023.
doi.org/10.33254/aia.19.1.7

Ključne riječi: Gradina, Vinogradišće, otok Vis, helenizam, helenistička arhitektura

U radu se donose novi podaci o lokalitetu Gradina (Vinogradišće) koji je smješten oko 1 km sjeverno od današnjeg grada Visa, kao prilog poznavanju arheološke karte otoka Visa. U središtu lokaliteta segment je monumentalne arhitekture građen od masivnih poluobrađenih kamenih blokova, očuvan do dva reda visine, koji dosad nije bio zabilježen. Rezultati kraćeg intenzivnog terenskog pregleda iznijeli su niz površinskih nalaza, mahom iz helenističkog razdoblja. Istom kronološkom rasponu dominantno odgovaraju i nalazi iz probnog sondiranja koji svakako upućuju na postojanje lokaliteta iz helenističkog razdoblja koji upotpunjuje sliku slojevitosti i organizacije vangradskog prostora antičke Ise.

Key words: Gradina, Vinogradišće, the island of Vis, Hellenism, Hellenistic architecture

The paper provides new information about the site of Gradina (Vinogradišće), located circa 1 km north from the town of Vis, as a contribution to the archaeological map of the island of Vis. In the centre of the site is a segment of monumental architecture built of massive half-finished stone blocks, preserved up to two rows, which had not been recorded before. The results of a short and intensive field survey revealed a number of surface finds, mostly from the Hellenistic period. The same chronological range is predominantly indicated by the finds from the test trench, which certainly point to the existence of a site from the Hellenistic period, completing the picture of the stratification and organization of the extramural space of ancient Ise.

Uvod

Usprkos činjenici da je arheološka karta otoka Visa relativno dobro poznata, u najvećoj mjeri zahvaljujući sustavnim terenskim istraživanjima provedenim u okviru projekta *Adriatic Islands Project* (Kirigin et al. 2006) svaki novoevidentirani arheološki nalaz predstavlja značajan prilog obogaćivanju arheoloških spoznaja o dinamičkoj prošlosti otoka i istoimenog grada. Prilikom provedbe prve kampanje zaštitnih arheoloških istraživanja nekropole Vlaška Njiva na otoku Visu,¹ u lipnju 2022. godine, gospodin Zdenko Klisović iz Danila kraj Šibenika, koji živi u gradu Visu posjetio je lokalitet i informirao istraživačku ekipu o nalazu „hrpe kamenja koja ga je podsjećala na grob“, a koje je slučajno pronašao prigodom radova na uzvisini Gradina na predjelu Vinogradišće. Tragom intrigantnog opisa, zajedno s nalaznikom je pregledan spomenuti položaj i pritom je utvrđeno da opisana struktura nije grob već granična oznaka koja vjerojatno pripada novovjekovnom razdoblju. Međutim, u neposrednoj blizini otkriven je vrlo zanimljiv segment monumentalne arhitekture koja dosad nije bila arheološki evidentirana, a vjerojatno je postala vidljiva tek nakon čišćenja i krčenja donedavno gusto zarasle susjedne parcele. S obzirom da su postojeći tragovi antičkih monumentalnih gradnji na Visu uglavnom dokumentirani u gradskom i užem prigradskom području (npr. bedemi, lučka infrastruktura, pogrebni krajolici Vlaške Njive i Martvila) (usp. Kirigin, 1996; Gluščević 2006: 58–89; Čargo 2016: 25–56; Ugarković 2019a: 24–26, 177–178), odlučili smo posvetiti veću pozornost lokalitetu Gradina i njegov arheološki potencijal ispitati primjenom intenzivnog terenskog pregleda i probnog iskopavanja. Terenski pregled proveden je 2022. godine, a prva probna iskopavanja realizirana su krajem svibnja 2023. godine.² Rezultati istraživanja po prvi put se donose u ovom radu.

Lokalitet Gradina: arhitektura

Uža lokacija nalazišta na topografskoj je karti (TK 1:5000) označena pod toponimom Gradina. Radi se o blagom uzvišenju (111 m n.v.) površ predjela Vinogradišće koji se nalazi oko 1 km sjeverno od današnjeg Visa. Uzvišenje Gradina je dominantna točka s koje se pruža pogled na viški zaljev i sjevernu stranu otoka (karta 1; sl.

1), no usprkos indikativnom imenu, položaj dosad nije privukao osobitu pažnju arheologa. Najbliži arheološki nalazi potječu sa šireg područja Vinogradišća gdje su registrirana četiri izdvojena položaja (VS 1126.00, 1127.00, 1128.00, 1128.01) s površinskim nalazima koji su pripisani rimskom razdoblju (Kirigin et al. 2006: 44).³ Među njima se posebno ističe rimski žrtvenik koji bi zajedno sa značajnom koncentracijom keramike (amfora, pitosa, tegula i fine keramike), žbuke, obrađenog kamena i mozaičkih tesera mogao upućivati na postojanje rimskog ladanjskog gospodarstva (Ivčević 2021: 14, br. 125). Kronološki se izdvaja tek nedavni pojedinačni nalaz brončanog novca Dirahija koji pripada razdoblju 3. – 2. st. pr. Kr. (Bonačić Mandinić 2021: 275).⁴

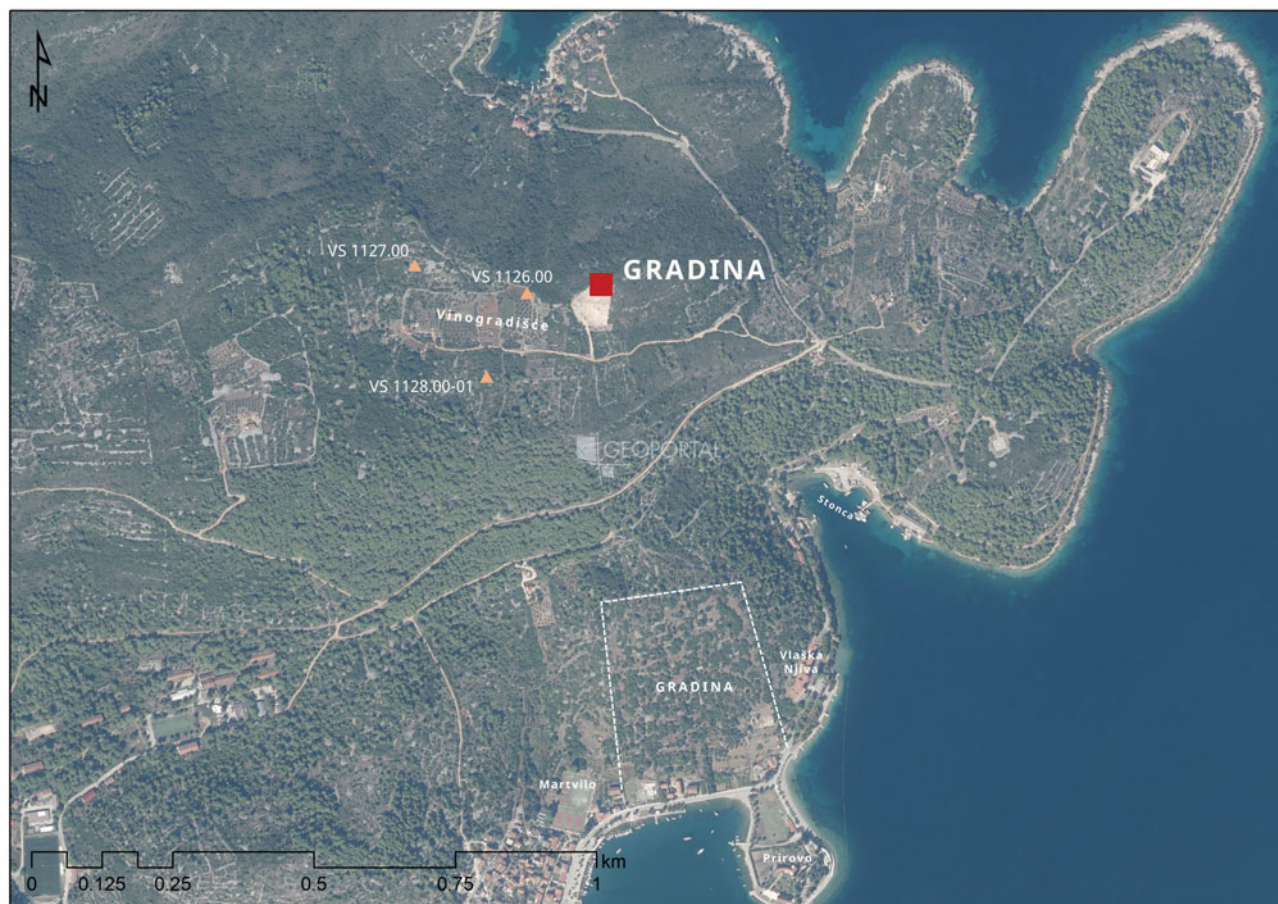
Prilikom obilaska katastarske čestice 7197/116 k.o. Vis pozornost su privukli tragovi monumentalne gradnje na njezinom jugoistočnom dijelu koji obuhvaća najvišu točku Gradine (sl. 2–4). Monumentalnost strukture jasno naglašavaju veliki kameni blokovi koji su, osobito na zapadnom dijelu, pravilno uslojeni u jednom, odnosno dva reda kamenja (visine do 0,7 m) koji formiraju vanjsko lice. Blokovi su različitih dimenzija (dimenzija dva najveća bloka: 1,10 x 0,7 x 0,4 m; 1,2 x 0,65 x 0,40 m) i pokazuju tragove priklesavanja i poravnavanja gornje i donje plohe, a na nekima je vidljiva i blago istaknuta bunja na vanjskom licu. Kamena struktura je temeljena na matičnoj stijeni i u pravilnoj liniji može se pratiti u dužini od 11 m, a pojedini dislocirani blokovi i veća gomila kamenja mogli bi biti prilog nastavku širenja strukture prema zapadu gdje ju je dalje teško pratiti zbog guste vegetacije. Unatoč tome što je na sjevernoj strani zamijećeno nekoliko potencijalno *in situ* kamenih blokova, postojanje sjevernog lica ne može se sa sigurnošću potvrditi jer je struktura na tom dijelu značajno lošije očuvana, no da se radi o gradnji od dvostrukog lica mogla bi upućivati gomila kamenja (veličine do 30 cm) koja je možda formirala unutrašnju ispunu. Struktura je djelomično uništena na središnjem dijelu, vjerojatno ukopom gromobrana (iz smjera obližnjeg stupa dalekovoda) koji je evidentiran i u probnoj sondi.

1 Zaštitna arheološka istraživanja kao preduvjet radova na obnovi hotela Issa prva su istraživanja lokaliteta Vlaška Njiva nakon 1983. godine, kada je nekropola otkrivena (Kirigin 1983), a provode se u suradnji Instituta za arheologiju i tvrtke Kantharos d.o.o. (voditeljica dr. sc. Marina Ugarković, zamjenik Eduard Visković).

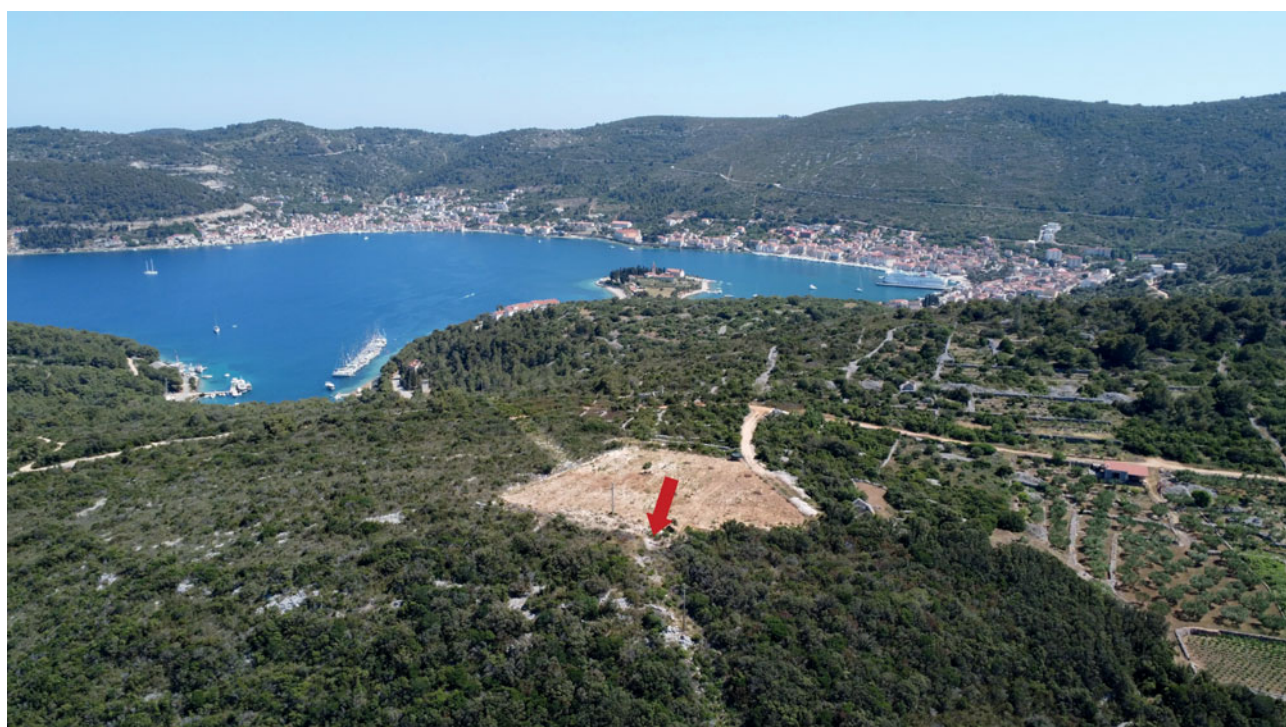
2 Uz voditeljicu istraživanja dr. sc. Marinu Ugarković iz Instituta za arheologiju i suautora ovog rada Pija Dominesa Petera, u terenskom pregledu i probnim sondiranjima sudjelovali su Domagoj Maurin, dipl. arheol. i Domagoj Knez, Ivan Žužul, Josip Sučić, Eugen Fritz Prgomet, Ivana Despotović, studenti Odjela za arheologiju Sveučilišta u Zadru. Svima njima od srca zahvaljujemo na pomoći, kao i tvrtki Vis d.d. na logističkoj podršci i gradu Visu na dozvoli za iskopavanja.

3 VS 1126.00, *A minor concentration of pottery, mainly comprised of amphorae and to a lesser extent of pithoi scattered across a gentle slope on the northern edge of a field*; VS 112.007, *A minor concentration of pottery, mainly comprised of amphorae and pithoi. The site lies on the slope of a hill on the northern side of a field*; VS 1128.00, *A large concentration of pottery, mainly comprised of amphorae, pithoi, tegulae and fineware. Fragments of quernstone, mortar and ashlaed stone blocks were recorded along with mosaic tesserae*; VS 1128.01, *Find of a small Roman altar* (Kirigin et al. 2006: 44; usp. Biličić, Radić 1989: site 55).

4 Brončani novac, 3. – 2. st. pr. Kr. av/ glava Herakla d. rv/ luk, toljaga, tobolac, AE, 16 x 17 mm, 3,69 g, pronađen je na Vinogradišću kao površinski nalaz 2018. godine (Bonačić Mandinić 2021: 275).

Karta 1. Položaj lokaliteta (izvor: Geoportal DGU, DOF 2021; doradio: P. Domines Peter).
 Map 1 Site location (source: Geoportal SGA, DOF 2021; adapted by: P. Domines Peter)

Sl. 1. Položaj lokaliteta u odnosu na današnji grad Vis (snimio: P. Domines Peter).
 Fig. 1 Site location in relation to the modern day's town of Vis (photo by: P. Domines Peter)

Sl. 2 Pogled na strukturu iz zračne perspektive (prije čišćenja) (snimio: P. Domines Peter)
Fig. 2 Aerial view of the structure (before cleaning) (photo by: P. Domines Peter)

Sl. 3 Pogled na južno lice strukture (snimio: P. Domines Peter)
Fig. 3 View of the southern face of the structure (photo by: P. Domines Peter)

Sl. 4. Detalj vanjskog lica strukture (snimio: P. Domines Peter)
 Fig. 4 Detail of the outer face of the structure (photo by: P. Domines Peter)

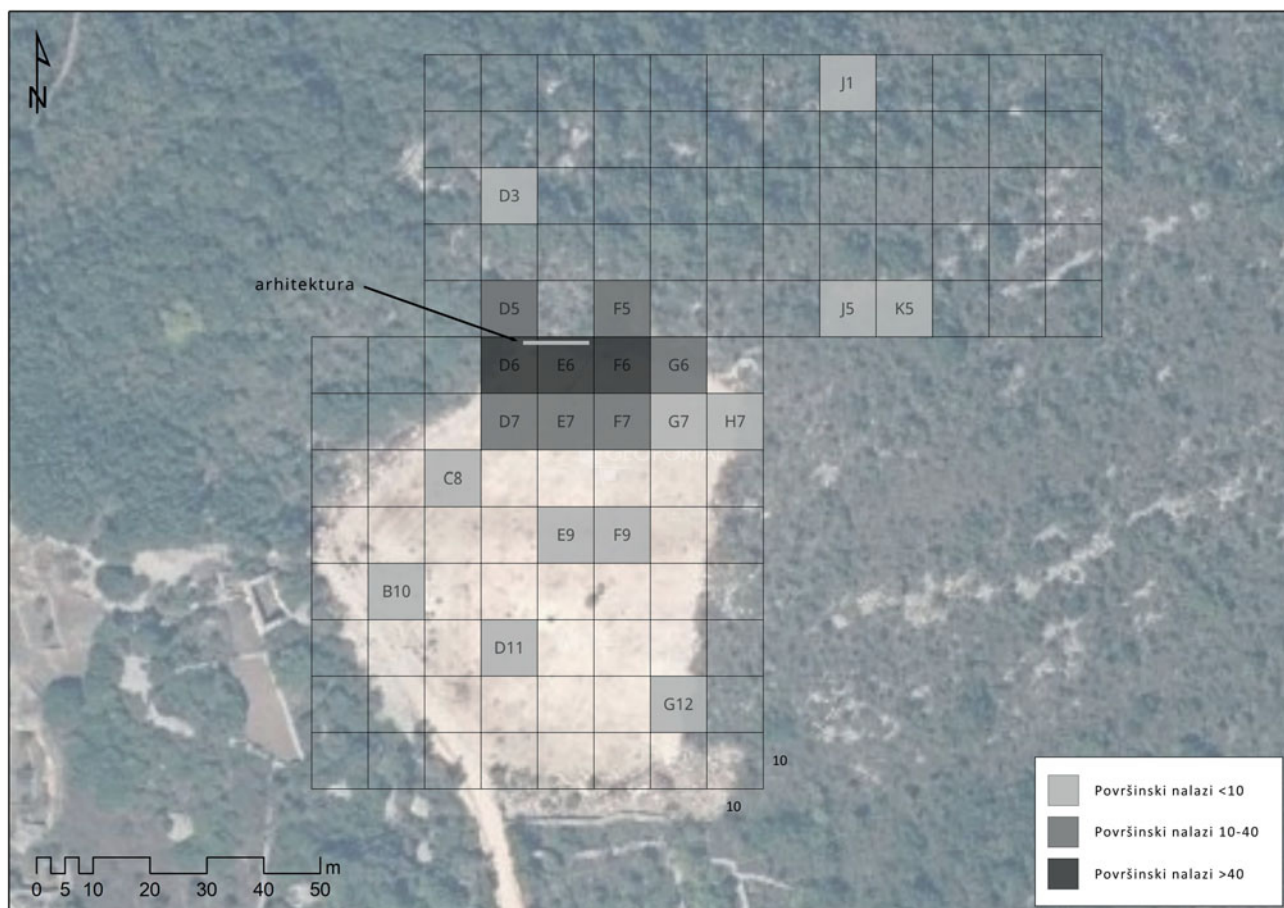
Intenzivni terenski pregled: metodologija i rezultati

S ciljem detaljne prospekcije šireg područja i prikupljanja arheoloških nalaza koji bi mogli pomoći u definiranju površine lokaliteta i rasvjetljivanju vremena njegova korištenja proveden je intenzivni terenski pregled kojim je obuhvaćena šira zona vršnog platoa i raskrčenih južnih padina uzvišenja. Radi lakše orijentacije i bilježenja površinske distribucije nalaza, zona pregleda (površine 0,9 h) podijeljena je na mrežu kvadranta (10 x 10 m) koji su numerirani kombinacijom slova (A–N) i brojeva (1–13). Mreža pregleda unaprijed je izrađena u GIS-u te integrirana u mobilne aplikacije (*GPX Viewer*, *GPX Tracker*), a takav pristup omogućio je jednostavniju orijentaciju članova ekipe pri pregledu, bilježenje pojedinačnih trasa kretanja, veću pokrivenost područja te pružio podlogu za lakšu evaluaciju podataka o uspješnosti detekcije. Pregled je organiziran na način da su površine unutar kvadranta sistematično linijski pregledane, uz izradu fotografske dokumentacije (*Canon EOS 1200D*) i registriranje nalaza upotrebom GPS uređaja (*Garmin eTrex 20*). Treba napomenuti da je na dinamiku pregleda i sakupljanja nalaza na dijelu zone pregleda osobito utjecalo gusto raslinje koja je u pojedinim kvadrantima otežavala kretanje i smanjivala razinu površinske vidljivosti. Kao komparativna

metoda prikupljanja podataka napravljene su analize dostupnih zračnih i satelitskih fotografija (*DOF*, *Google Earth*), kao i povijesnih topografskih karata, kako bi se stekao uvid u izgled i način upotrebe prostora tijekom prošlosti, ali i razumjela dinamika njegove promjene tijekom vremena.

Terenskim pregledom je utvrđena značajnija distribucija površinskih nalaza (sl. 5) koji su u najvećoj mjeri koncentrirani na jugoistočnom dijelu vršnog platoa (kvadranti D6, E6 i F6), neposredno uz dokumentirane tragove monumentalne arhitekture (sl. 2–4). Na drugim dijelovima pregledanog područja evidentirana je razmjerno manja količina površinskih nalaza, a drugi nalazi arhitekture koje bi mogle dovesti u vezu s opisanom segmentom zida nisu uočeni. Zabilježeno je tek nekoliko polukružnih suhozidnih zaklona koji ukazuju na recentno korištenje položaja, vjerojatno u vojne svrhe, tijekom Drugog svjetskog rata ili poslijeratnog razdoblja.

Terenskim pregledom registrirano je 270 površinskih nalaza. Većina ulomaka očuvana je do veličine od 15 cm. Među površinskim nalazima dominantno su zastupljeni ulomci keramike (269), dok samo jedan predmet ne pripada toj skupini (nalaz ljuštore morskog puža). Skupini dijagnostičke keramike pripada 55 ulomaka, a nedijagnostičkoj keramici 214 ulomaka. Prema morfo-tipološkim karakteristikama i odlikama

Sl. 5 Distribucija površinskih nalaza; svijetlo sivo – površinski nalazi < 10; tamnije sivo – površinski nalazi 10–40; najtamnije sivo – površinski nalazi > 40 (izvor: Geoportal DGU, DOF 2021; doradio: P. Domines Peter)

Fig. 5 Distribution of surface finds; light gray – surface finds < 10; darker gray – surface finds 10–40; darkest gray – surface finds > 40 (source: Geoportal SGA, DOF 2021; adapted by: P. Domines Peter)

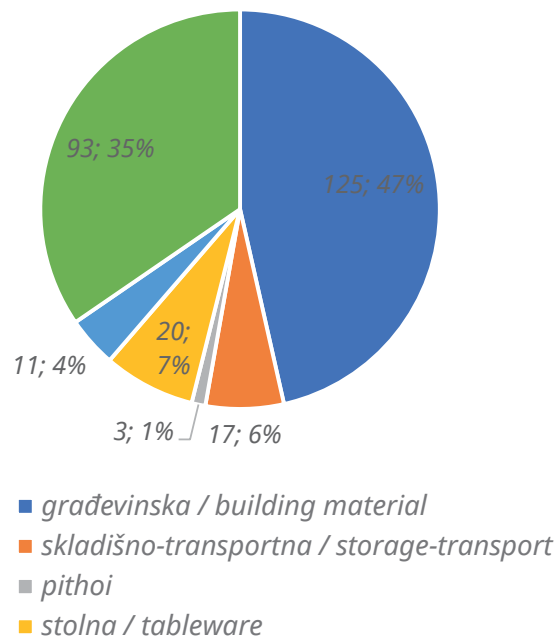
strukture statistički su izdvojeni ulomci građevinske keramike, skladišno-transportne keramike odnosno amfora, pitosa, fine stolne i kuhinjske keramike te neodredivi ulomci (tab. 1; sl. 6).

Najveći broj dijagnostičkih nalaza pripada skupini građevinske keramike (sl. 6). Uglavnom se radi o ulomcima crijepova odnosno imbreksa koji se temeljem morfološko-fabrikatnih karakteristika

moгу generalno pripisati antičkom razdoblju (T. 1: 1–3). Kategoriji skladišno-transportne keramike (amfora) može se pripisati sedam dijagnostičkih ulomaka (T. 1: 4–6). Prema obliku oboda, može se potvrditi da su zastupljeni tipovi grčko-italske i Lamboglia 2 amfora. Široka rasprostranjenost morfološki i fabrikatno različitih inačica grčko-italskih amfora diljem Jadrana i Mediterana rezultat je

Keramičke kategorije (terenski pregled) / Ceramic categories (field survey)	Broj ulomaka / Number of shards		
	UKUPNO / TOTAL	Dijagnostički / Diagnostic	Nedijagnostički / Non-diagnostic
Građevinska / Building material	125	40	85
Skladišno-transportna (amfore) / Storage-transport (amphorae)	17	7	10
<i>Pithos</i> / Dolij / Pithos / Dolium	3	/	3
Stolna keramika / Tableware	20	5	15
Kuhinjska keramika / Cooking ware	11	3	8
Neodredivo / Undeterminable	93	/	93
UKUPNO / TOTAL	269	55	214

Tab. 1 Brojnost keramičkih nalaza iz terenskog pregleda (izradio: P. Domines Peter)
Tab. 1 The number of pottery finds from the field survey (made by: P. Domines Peter)

Sl. 6 Statistički odnosi zastupljenih keramičkih kategorija među površinskim nalazima iz terenskog pregleda (izradio: P. Domines Peter)
 Fig. 6 Statistical relationships of the represented pottery categories among the surface finds from the field survey (made by: P. Domines Peter)

rastuće trgovine vinom. Njihova proizvodnja odvijala se u periodu od 4. do 2. st. pr. Kr. u nizu keramičkih radionica prvo južne Italije i Sicilije, a potom i duž tirenske i zapadnojadranske obale, u južnoj Galiji, Hispaniji, punskoj Africi, a pretpostavljena je i moguća isejska provenijencija (Kirigin 1994; Vandermersch 1994; Buora 1997; Olcese 2004; Kirigin, Katunarić, Šešelj 2005: 13, s ranijom literaturom; Cipriano, Mazzocchin 2017: Fig. 1; Lindhagen 2020). Regionalno su zastupljene na sve većem broju nalazišta različitih zajednica, uključujući i Isu (Kirigin 1994; Kirigin, Katunarić, Šešelj 2005; Glavaš, Konestra, Tonc 2020; Borzić, Radić 2022: 356–357). Obod s Gradine (Vinogradišće) (T. 1: 4) svojom bi morfologijom polegnutog trokutastog oblika analogije pronašao u primjercima kasnije varijante čija se pojavnost vezuje uz period kasnog 3. st. pr. Kr., a može se protegnuti i na 2. st. pr. Kr. (za niz sličnih primjeraka v. Borzić, Radić 2022: 357–358, T. 1: 6–11; 2: 1–6). Nešto mlađi i prema svemu sudeći najrasprostranjeniji tip amfore na Jadranu, Lamboglia 2, odraz je sve popularnije i dostupnije konzumacije vina u periodu od druge polovice 2. st. pr. Kr. do Augustova doba, ali i sve većeg utjecaja rimske republike. Ovaj tip amfora proizvodio se u nizu radionica zapadnog, a možda i istočnog Jadrana (Kirigin, Katunarić, Šešelj 2005, s ranijom literaturom; Carre, Monsieur, Pesavento Mattioli 2014: 426–427; Pesavento Mattioli 2014: 194–195; Cipriano, Mazzocchin 2017; Lindhagen 2020), i nalazimo ga diljem istočnog Jadrana (npr. Kirigin, Katunarić, Šešelj 2005; Šuta 2017; Glavaš, Konestra, Tonc 2022; Borzić, Radić 2022: 385). Naš primjerak karakterizira prstenasti obod i blijedo narančasta struktura s vidljivim većim smeđe-crvenim mineralnim primjesama (T. 1: 5).

Među stolnom keramikom zastupljeni su ulomci crnopremazane i sivopremazane keramičke vrste te se izdvaja nekoliko tipoloških oblika. Jedan ulomak fino pročišćene strukture mogao bi pripadati donjem dijelu tijela i nepremazane stope skifa, koji se po svemu sudeći može atribuirati kategoriji Gnathia keramike (T. 1: 9). Iako je sačuvan manji dio stope, njen bi oblik mogao blago sugerirati da je riječ o lokalnom proizvodu isejske keramičke radionice, druge polovice 3. ili 2. st. pr. Kr., čiji su primjerci različitih podtipova nalaženi u nekropolama Ise, Kopile i Budve (o klasifikaciji isejskih skifa Miše 2015: 34, 158 i citirana literatura; za Kopilu Borzić 2017: 76–77; za istočnu isejsku nekropolu Ugarković 2019a: 79–80, 99; za Budvu Ugarković, Waldner 2021: 160–161, sl. 2 i citirana literatura). Sačuvane su i dvije prstenaste stope vrčeva koji ukazuju na generalne helenističke morfološke odlike. Jedna je crnopremazana s ravnim dnom (T. 1: 8), dok se premaz na drugom primjerku ne uočava, a dno je udubljeno (T. 1: 7).

Nešto kasnijim primjercima fino pročišćene sive fature, kasnog 2. odnosno 1. st. pr. Kr., vjerojatno isto isejske proizvodnje, pripadaju ulomci sivopremazane keramičke vrste (o ovoj keramici iz Ise: Ugarković 2019a: 100–105 s ranijom literaturom; Ugarković, Paraman 2020: 115). Među oblicima su prisutni vrč i tanjur. Izdužena trakasta ručka (T. 1: 10), sa središnjim rebrom, pripada enohoji ili stolnoj amfori. Morfološki slične primjerke ručki pronalazimo na spomenutim tipovima vrčeva pronađenim u grobnom ili naseobinskom kontekstu, npr. u Isi (usp. Ugarković 2019b: 205, SP 12, 92.1; 229, 142.3, SP 15), Resniku (Brusić 2004: 20, Fig. 30) ili Krku (Ugarković, Starac 2022: 270, cat. no. 63). Ulomku tanjura pripada dno ukrašeno s dva niza ureza koji su izvedeni kotačićem

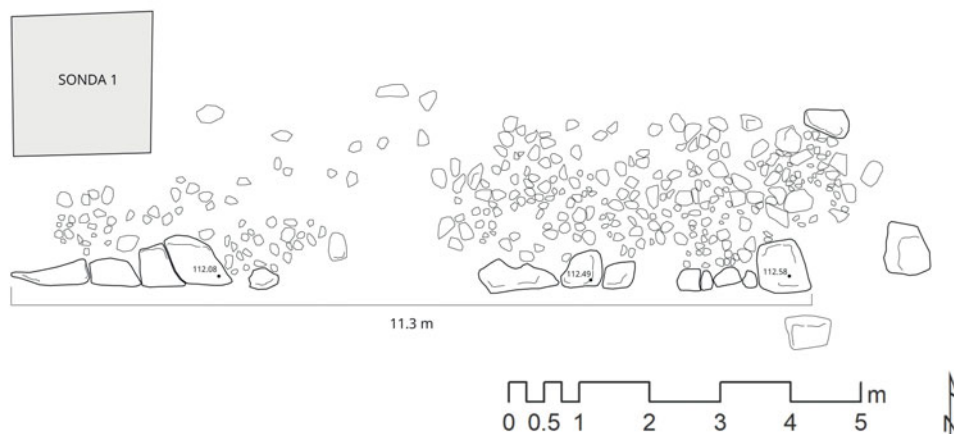
tzv. *rouletting* (T. 1: 12). Tanjuri sa sličnim tipom ukrasa regionalno su dokumentirani u naseobinskom kontekstu Ise (Čargo, Miše, Tresić Pavičić 2010: 74–75, sl. 8) i Trogira (osobni uvid u materijal), dok se ukras izveden u ovoj tehnici javlja i u apulskoj sivopremazanoj keramici, na tanjurima i zdjelama s vertikalnim obodom (Yntema 2005: 6, 26–29, forma 4 i 5). Ulomak tanjura sa zadebljanim i konveksno uvučenim obodom (T. 1: 11), mogao je pripadati i istom ili drugom tanjuru / drugom tipu tanjura (Yntema 2005: 26–27, forma 4; 24–25, T. 3: a, forma 3, vidi i Paraman, Ugarković 2020: 115, s literaturom), a zabilježeno je još jedno prstenasto dno tanjura ili zdjele (T. 1: 13).

Rezultati probnog sondiranja

Slijedom rezultata intenzivnog terenskog pregleda koji su upućivali na postojanje arheološkog lokaliteta iz helenističkog razdoblja, s kojim se potencijalno mogu povezati i tragovi monumentalne gradnje, odlučeno je da se kao sljedeći korak provede probno sondiranje radi stjecanja uvida u stratigrafiju i potpovršinski kontekst. Probna sonda 1 (PS 1) dimenzija 2 x 2 m postavljena je na blagoj zaravni nekoliko metara

sjeverozapadno od opisane kamene strukture građene od masivnih kamenih blokova, na mjestu na kojem je zamijećena najveća količina sedimenta (sl. 7–9). Iskopavanje je provedeno isključivo ručnim iskopom do razine pojave kamenog živca.

Utvrđena je jednostavna stratigrafska slika s ukupno šest stratigrafskih jedinica (sl. 9–10). Istraživanje je započelo uklanjanjem humusnog sloja SJ 01, debljine 5–10 cm, koji se sastojao od površinskog raslinja, zemlje crvenkasto-smeđe boje, sitnijeg kamenja i korijenja. USJ 01 registrirana je manja količina keramičkih nalaza. Ispod SJ 01 evidentiran je subhumusni sloj SJ 02 formiran od rahle zemlje svijetlosmeđe-crvenkaste boje i manje količine neobrađenog kamenja. U SJ 02 pronađena je značajnija količina pokretnih arheoloških nalaza među kojima dominiraju ulomci keramike, uglavnom visoko fragmentirani. Daljnjim iskopima utvrđeno je da se sloj SJ 02 na sjevernom dijelu sonde pruža sve do pojave matične vapnenačke stijene (SJ 06) na dubini od oko 40 cm. Na južnom i jugozapadnom dijelu sonde ispod SJ 02 pojavila se šira kamena škrapa unutar koje se isticao sloj smeđe zemlje rahlije teksture koji je izdvojen i dokumentiran kao SJ 03. Uklanjanjem zapune SJ 03 utvrđen je metalni gromobran SJ 04 koji se pruža u smjeru sjeverozapad – jugoistok u dužini

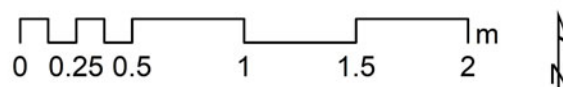
b

Sl. 7 Položaj sonde 1, monumentalna kamena struktura: a) referencirana zračna ortofotografija; b) tlocrt (snimio i izradio: P. Domines Peter)

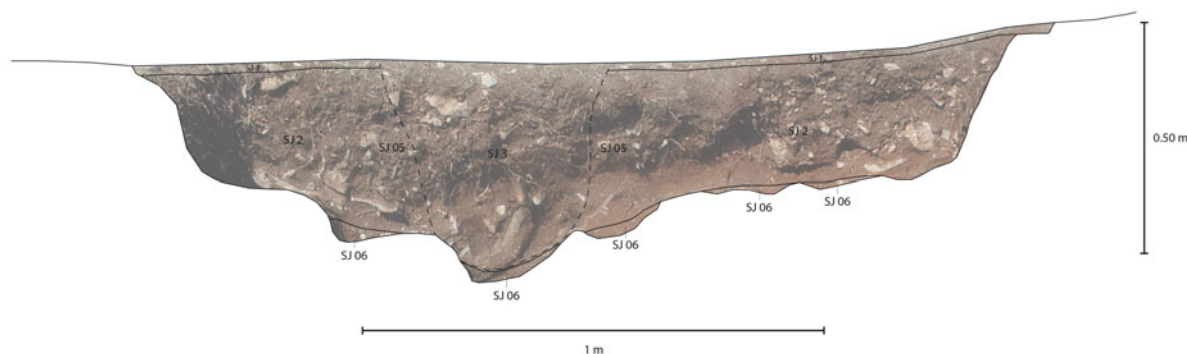
Fig. 7 Location of Trench 1, monumental stone structure: a) referenced aerial orthophoto; b) ground plan (photo and made by: P. Domines Peter)

Sl. 8 Arheološko iskopavanje probne sonde 1 (snimio: P. Domines Peter)
Fig. 8 Archaeological excavation of Test trench 1 (photo by: P. Domines Peter)

Sl. 9 Probna sonda 1 – završna situacija (izradio: P. Domines Peter)
Fig. 9 Test Trench 1 – final situation (made by: P. Domines Peter)

Sl. 10 Probna sonda 1 – zapadni profil (izradio: P. Domines Peter)
Fig. 10 Test Trench 1 – western profile (made by: P. Domines Peter)

oko 1,60 m. Recentni ukop gromobrona poremetio je arheološke slojeve u južnom dijelu sonde, a vjerojatno je u nastavku djelomično uništio i monumentalnu kamenu strukturu (na središnjem djelu). Ukop gromobrona, koji se nije mogao primijetiti u gornjim slojevima, naknadno je izdvojen kao SJ 05, dok je SJ 03 interpretiran kao njegova zapuna. Na dnu sonde, na dubini oko 70 cm, iznad matične stijene (SJ 07) i unutar plitkih škrapa evidentiran je sloj zemlje crvenice (SJ 06), bez arheoloških nalaza, debljine do 10 cm.

Tijekom istraživanja ukupno je prikupljeno 295 pokretnih, isključivo keramičkih nalaza. Većina nalaza potječe iz SJ 02 (220 ulomaka). Materijal je uglavnom visoko fragmentiran pa prevladavaju brojni nedijagnostički ulomci (180 ulomaka). Analiza dijagnostičkog materijala (40 ulomaka) pokazuje zastupljenost građevinske (2), skladišno-transportne (amfora; 2) i stolne (26), dominantno iz helenističkog razdoblja.

Tek nekolicina dijagnostičkih nalaza pripada skupini građevinske keramike, a riječ je o rubnim ulomcima krovnog imbreksa blijedo oker-sivkaste fature (T. 2: 1–2). Među kategorijom skladišno-transportne keramike, od dijagnostičkih fragmenata

koji se mogu pripisati amforama izdvaja se tek jedan obod grčko-italske amfore (T. 2: 5), sličnih morfološko-fabrikatnih i kronoloških karakteristika kao prethodno opisani površinski nalaz istog tipa amfore. Prisutna su i dva ulomka oboda kućanske keramike (T. 2: 3–4), zadebljana s vanjske strane, od kojih je jedan značajno profiliran (T. 2: 3) te ulomak poklopca (T. 2: 6). Istoj generalnoj kategoriji možemo pripisati i dva primjerka oboda vrčeva odnosno po svemu sudeći stolnih amfora, čija se ručka manje ili više zaobljenog profila spaja s tijelom tik ispod s gornje strane ravnog ruba (T. 2: 7–8). Sačuvani presjek jedne od ručki je profiliran (konveksno-konkavni presjek), a oba primjerka imaju srednje pročišćenu fakturu rozo-okor odnosno blijedo narančaste boje.

Među dijagnostičkim nalazima najzastupljeniji su ulomci stolnog posuđa, standardnih helenističkih keramičkih vrsta, no poprilično su fragmentirani, pa rijetko možemo govoriti o specifičnim oblicima. Unatoč tome, jasno je da se pojavljuju narebreni ulomci tijela Gnathia keramike (T. 2: 14–18), po svemu sudeći skifa podmaklog 4. – 3. ili ranijeg 2. st. pr. Kr., a istom tipu čaše za piće vjerojatno je pripadala i crnopremazana

Keramičke kategorije (probno sondiranje – PS 1; dijagnostički nalazi) / Ceramic categories (test excavation – PS 1, diagnostic finds)	Broj ulomaka / Number of sherds
Građevinska / Building materijal	2
Skladišno-transportna (amfore) / Storage-transport (amphorae)	2
Kućanska i stolna / Commonware and Tableware	26
Neodredivo / Undeterminable	10
UKUPNO / TOTAL	40

Tab. 2 Kvantitativni podatci o dijagnostičkim nalazima iz PS 1 (izradio: P. Domines Peter)
Tab 2 Quantitative data on diagnostic finds from TT 1 (made by: P. Domines Peter)

ručica (T. 2: 19) (o Gnathia skifima na istočnom Jadranu v. Ugarković 2019a: 79 i citirana literatura). S druge strane, crnopremazana ručka nešto većih dimenzija, sa središnjim rebrom, dio je enohoje ili stolne amfore a može se vezati uz širi kronološki raspon od 4. do 1. st. pr. Kr. (T. 2: 9). U nešto užu kronologiju poodmaklog 2. i 1. st. pr. Kr. uklapali bi se ulomci sivopremazane keramičke vrste, većinom dijelovi tijela enohoja / stolnih amfora ili tanjura (T. 2: 20–23), dok je zabilježena i ručka skifa ili kantara (T. 2: 21) (za sivopremazane kantare i skife iz Ise: Čargo 2010: 139, Ugarković 2019: 103). Posebno se ističu ulomci reljefno ukrašene sivopremazne keramike, koji su pripadali tijelu jedne ili vjerojatnije dvama hemisferičnim čašama za piće. Na većem se ulomku ne može jasno razabrati reljefno predstavljen motiv (T. 2: 26), dok je na manjem fragmentu sačuvan dio vegetabilnog motiva (lista) (T. 2: 25) (o reljefnoj keramici iz srednje Dalmacije: Čargo, Kamenjarin 2020; Ugarković, Paraman 2020). Uz navedeno, pojavljuju se i manje ili više izražena prstenasta dna, helenističkih morfoloških odlika, većinom tanjura / zdjela, crnopremazane ili sivopremazane keramičke vrste (T. 2: 10–12), uz jedan primjerak pune stope (T. 2: 13).

Zaključno

Helenističko doba vrijeme je najvećeg prosperiteta antičke Ise. O gustoj naseljenosti otoka i složenim obrascima naseljavanja svjedoči podatak o više od 50 lokaliteta iz helenističkog doba koji su utvrđeni terenskim pregledom otoka (Kirigin et al. 2006). Većina lokaliteta smještena je oko plodnih polja na južnoj i jugoistočnoj strani, a među površinskim nalazima dominantno prisutni ulomci keramičkih spremnika (pitosa, amfora) ukazuju na snažan gospodarski razvoj cijelog otoka tijekom helenizma, koji je u značajnoj mjeri temeljen na intenzivnom iskorištavanju dostupnih obradivih površina za sadnju vinove loze (Kirigin, Katunarić, Šešelj, 2005: 7–21; Kirigin 2007: 142). No, usprkos značajnom istraživačkom potencijalu isejskog ruralnog krajolika, o kojem se zapravo vrlo malo zna, većina dosadašnjih arheoloških istraživanja fokusirana je na proučavanje gradskog (naseobinskog) i užeg prigradskog (sepulkralnog) prostora Ise, uz poznavanje preliminiranih odlika još jednog vida nalazišta, antičkog kamenoloma (za povijest istraživanja Ise usp. Kirigin et al. 2006: 9–13; Katić 2009; Čargo 2021: 17–21).⁵

U današnjem krajoliku otoka Visa mogućnosti provedbe opsežnog sustavnog površinskog pregleda, kao istraživačke metode koja može potencijalno dati značajne podatke o distribuciji arheoloških nalaza i struktura na široj prostornoj

razini te usmjeriti ili potaknuti daljnja istraživanja, u značajnoj mjeri su ograničene uslijed visoke i guste vegetacije koja značajan dio otoka čini nepristupačnim, a arheološke površinske tragove teško vidljivim. Iz tog razloga posebno se očituje važnost bilježenja ciljanih usmenih podataka o postojanju nepoznatih arheoloških potencijala. O tome svjedoči i primjer lokaliteta Gradina koji dosad nije bio evidentiran, a zbog svog karaktera predstavlja važan prilog arheološkoj karti otoka Visa.

Prisutnost površinskih nalaza dokumentiranih neinvazivnim istraživačkim metodama ukazala je na potpovršinski arheološki potencijal koji je potvrđen i probnim arheološkim sondiranjem.⁶ Analiza prikupljenih nalaza, mahom keramičkih ulomaka, snažan je pokazatelj korištenja položaja tijekom helenističkog razdoblja. Najgušća koncentracija arheoloških nalaza vezana je uz prostor monumentalne strukture građene od poluobrađenih i pravilno uslojenih kamenih blokova. S obzirom da je očuvan tek segment strukture i teško je razlučiti radi li se o izvornom položaju kamenih blokova ili njihovoj sekundarnoj upotrebi, nije moguće odrediti točnu funkciju i vrijeme gradnje strukture niti je sa sigurnošću dovesti u kontekst interpretacija o postojanju neke veće arhitektonske cjeline. Međutim, ukoliko je doista riječ o izvornoj gradnji, onda je opravdano pretpostaviti da je tijekom vremena struktura značajno destruirana i razgrađena gotovo do razine temeljne stope.⁷

Na kraju, nameće se pitanje kakav je bio karakter takvog lokaliteta, je li možda riječ o još jednom nalazištu gospodarsko-ruralnog karaktera kakvi su očito već tijekom helenističkog, a kasnije i rimskog razdoblja, bili rašireni duž cijelog otoka ili bi dominantno mjesto smješteno na periferiji grčkog grada, na uzvišenom položaju s kojeg se pruža izvanredna vizualna kontrola šireg područja viškog zaljeva i sjeverne obale otoka Visa moglo upućivati na neko drugačije (posebno?) društveno značenje,⁸ ne možemo pouzdano reći, barem ne na temelju dosadašnjih istraživanja. No, svakako se radi o još jednoj potvrdi da je slika izgleda i organizacije vangradskog prostora antičke Ise mnogo složenija i slojevitija, a postojeće spoznaje o arheološkoj topografiji helenističkog otoka Visa još daleko od konačnih.

⁵ Visoka fragmentiranost keramičkih nalaza mogla bi ukazivati i na intenzivne postdepozicijske procese (poput krčenja ili čišćenja tla).

⁷ Postojanje nadzemnih objekata mogla bi sugerirati veća količina građevinske keramike koja je zabilježena među površinskim nalazima.

⁸ Usp. primjerice nalaz dislociranih monumentalnih blokova s četvrtastim bunjiranim licem na lokalitetu Munjače u južnom dijelu Starogradskog polja, na dominantnom položaju (51,8 m n. v.) s kojeg se vidi cijela chora. Na osnovi načina obrade kamena i lokacije nalaza Kirigin ostavlja otvorenu mogućnost postojanja helenističkog svetišta, luksuznije grobnice ili kule (Kirigin 2004: 118–119, 180).

⁵ Komparativni pogled na susjedni Far otkriva kompleksnu slojevitost vangradskog prostora i integraciju različitih komponenata (podjela zemljišta s komunikacijama, helenistička imanja, tornjevi Tor i Maslinovik, monumentalna gradnja na položaju Purkin Kuk) koji su oblikovali grčko-helenistički krajolik Starogradskog polja (vidi više: Kirigin, 2004: 101–114).

Napomena

Ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom *Transformiranje jadranskog kozmosa: otočnost, povezanost i formiranje globalnih identiteta predrimske Dalmacije* (AdriaCos, UIP-2020-02-2419), koji se provodi u Institutu za arheologiju u Zagrebu.

Internetski izvor Internet source

Geoportal DGU – Geoportal, Državna geodetska uprava / State Geodetic Administration, <https://geoportal.dgu.hr/>

Literatura Bibliography

Biličić, V., Radić, D. 1989, Prilozi antičkoj topografiji otoka Visa (neobjavljen rukopis pohranjen u Arheološkom muzeju u Splitu).

Bonačić Mandinić, M. 2021, Novac, in: *Vis-à-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa. Izložba u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu*, Ivčević S. (ed.), katalog izložbe, Arheološki muzej u Splitu, Split, 264–304.

Borzić, I. 2017, Keramički nalazi / Ceramic finds, in: Grad mrtvih nad poljem života. Nekropola gradinskog naselja Kopila na otoku Korčuli / *The City of the Dead on the Field of Life. The Necropolis of the Kopila Hillfort on the Island of Korčula*, Fadić, I., Radić, D., Borzić, I., Eterović Borzić, A. (eds.), Muzej antičkog stakla, Zadar, 61–84.

Borzić, I., Radić, D. 2022, Rezultati rekognosciranja gradinskog naselja Brdo-Stine kod Žrnova na otoku Korčuli / The hillfort settlement Brdp-Stine near Žrnovo on the island of Korčula – results of a field survey, *Archaeologia Adriatica*, Vol. 15 (2021), 341–369. <https://doi.org/10.15291/archeo.3591>

Brusić, Z. 2004, *Resnik: hidroarheološka istraživanja*, katalog izložbe, Muzej grada Kaštela, Kaštela.

Buora, M. 1997, Qualche osservazione sulle anfore greco-italiche dell'alto Adriatico, *Quaderni Friulani di Archeologia*, Vol. VII, 161–167.

Carre, M. B., Monsieur, P., Pesavento Mattioli, S. 2014, Transport amphorae Lamboglia 2 and Dressel 6A: Italy and/or Dalmatia? Some clarifications, *Journal of Roman Archaeology*, Vol. 27, Cambridge, 417–428. <https://doi.org/10.1017/S1047759414001329>

Čipriano, S., Mazzocchin, S. 2017, Western Adriatic amphorae productions: the research status, in: *Adriamphorae. Amphorae as a resource for the reconstruction of economic development in the Adriatic region in Antiquity: local production*, Proceedings of the workshop, Zagreb, 21st April 2016, Lipovac Vrkljan G., Radić Rossi I., Konestra A. (eds.), Institut za arheologiju, Zagreb 33–47.

Čargo, B. 2010, *Martvilo. Istraživanja jugozapadne isejske nekropole do 1970 / Martvilo. Research into the south-west Issa necropolis up to 1970*, Katalozi i monografije 3, Arheološki muzej u Splitu, Split.

Čargo, B. 2016, O urbanizmu Ise u svjetlu novih arheoloških istraživanja, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 109, 25–56.

Čargo, B. 2021, Pregled povijesti arheoloških istraživanja na otoku Visu, in: *Vis-à-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa. Izložba u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu*, Ivčević S. (ed.), katalog izložbe, Arheološki muzej u Splitu, Split, 17–21.

Čargo, B., Kamenjarin, I. 2020, Hellenistic Mouldmade Pottery from Issa (Vis) and Siculi (Resnik-Kaštela), Croatia (A Preliminary report), in: *Exploring the neighborhood. The role of ceramics in understanding place in the Hellenistic world*, Proceedings of the 3rd Conference of IARPotHP Kaštela, June 2017, 1st–4th, Kamenjarin I., Ugarković M. (eds.), International association for research on pottery of the Hellenistic period 3, Phoibos Verlag, Wien, 327–342.

Čargo, B., Miše, M., Tresić Pavičić, D. 2010, Novija istraživanja helenističko-rimske stambene arhitekture u Isi, in: *Arheološka istraživanja na srednjem Jadranu*, Znanstveni skup, Vis, 13.-16. listopada 2009, Ivčević S. (ed.), Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 26, Hrvatsko arheološko društvo, Arheološki muzej u Splitu, Zagreb – Split, 272–273.

Glavaš, V., Konestra, A., Tonc, A. 2020, Wine Consumption in the Kvarner and sub-Velebit Area (NE Adriatic) in the Last Centuries BCE: Evidence from Amphora Finds, in: *Exploring the neighborhood. The role of ceramics in understanding place in the Hellenistic world*, Proceedings of the 3rd Conference of IARPotHP Kaštela, June 2017, 1st–4th, Kamenjarin I., Ugarković M. (eds.), International association for research on pottery of the Hellenistic period 3, Phoibos Verlag, Wien, 271–286.

Glučević, S. 2006, Vis, l'antico porto, in: *Archeologia subacquea in Croatia. Studi e ricerche*, Radić Rossi I. (ed.), Marsilio, Venezia, 2005, 58–89.

Ivčević, S. (ed.) 2021, *Vis-à-Vis 200. Arheološka baština otoka Visa. Izložba u povodu 200. obljetnice Arheološkog muzeja u Splitu*, katalog izložbe, Arheološki muzej u Splitu, Split.

Katić, M. 2009, *Urbanistički i kulturni profil Ise*, Unpublished PhD Thesis, University of Zadar, Zadar.

Kirigin, B. 1983, Issa- antička nekropola na Vlaškoj Njivi, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XV(3), 27–30.

Kirigin, B. 1994, Grčko-italske amfore na Jadranu, *Arheološki vestnik*, Vol. 45, 15–24.

Kirigin, B. 1996, *Issa. Grčki grad na Jadranu*, Matica hrvatska, Zagreb.

Kirigin, B. 2004, Faros, parska naseobina. Prilog proučavanju grčke civilizacije u Dalmaciji, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 96, 9–301.

Kirigin, B. 2007, Pithos/dolium – uvodne napomene, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja*, Vol. XXXVI(14), 125–156.

Kirigin, B., Katunarić, T., Šešelj, L. 2005, Amfore i fina keramika (od 4. do 1. st. pr. Kr.) iz srednje Dalmacije: preliminarni ekonomski i socijalni pokazatelji, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 98, 2005, 7–21.

Kirigin, B., Vujnović, N., Čače, S., Gaffney, V., Podobnikar, T., Stanić, Z., Burmaz, J. 2006, *The Adriatic Island Project. Vol. 3: The Archaeological Heritage of Vis, Biševo, Svetac, Palagruža and Šolta*, British Archaeological Reports International Series 1392, BAR Publishing, Oxford.

Lindhagen, A. 2020, A Central Dalmatian Origin of the Adriatic Wine Amphorae? New Evidence from Xrf-Analysis, in: *Exploring the neighborhood. The role of ceramics in understanding place in the Hellenistic world*, Proceedings of the 3rd Conference of IARPotHP Kaštela, June 2017, 1st–4th, Kamenjarin I., Ugarković M. (eds.), International association for research on pottery of the Hellenistic period 3, Phoibos Verlag, Wien, 343–352.

Miše, M. 2015, *Gnathia and related Hellenistic ware on the East Adriatic coast*, Archaeopress Publishing Ltd, Oxford.

Olcese, G. A. 2004, Anfore greco-italiche antiche: alcune osservazioni sull'origine e sulla circolazione alla luce di recenti ricerche archeologiche ed archeometriche, in: *Metodi e approcci archeologici: l'industria e il commercio nell'Italia antica*, De Sena E. C., Dessales H. (eds.), British Archaeological Reports International Series 1262, BAR Publishing, Oxford, 173–192.

Paraman, L., Ugarković, M. O „helenističkom“ pogrebnom nalazu s Čiova kod Trogira, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XVII, 112–122.

Pesavento Mattioli, S. 2014, Le produzioni di anfore vinarie nei territori adriatici: questioni di metodo, in: *Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru*, Zbornik II. Međunarodnog arheološkog kolokvija, Crikvenica, 28.-29. listopada 2011., Lipovac Vrkljan G., Šiljeg B., Ožanić Roguljić I., Konestra, A. (eds.), Zbornik instituta za arheologiju 2, Institut za arheologiju, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 191–198.

Šuta, I. 2017, Amfore kao pokazatelj ekonomskih i društvenih odnosa u okolici Kaštelanskog zaljeva tijekom 2. i 1. st. pr. Kr., in: *Adriamphorae. Amphorae as a resource for the reconstruction of economic development in the Adriatic region in Antiquity: local production*, Proceedings of the workshop, Zagreb, 21st April 2016, Lipovac Vrkljan G., Radić Rossi I., Konestra A. (eds.), Institut za arheologiju, Zagreb, 26–33.

Ugarković, M. 2019a, *Geometrija smrti: isejski pogrebni obredi, identiteti i kulturna interakcija. Antička nekropola na Vlaškoj njivi, na otoku Visu I(1)*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu 6, Arheološki muzej u Splitu, Institut za arheologiju, Split – Zagreb.

Ugarković, M. 2019b, *Geometrija smrti: isejski pogrebni obredi, identiteti i kulturna interakcija. Antička nekropola na Vlaškoj njivi, na otoku Visu I(2)*, Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Splitu 6, Arheološki muzej u Splitu, Institut za arheologiju, Split – Zagreb.

Ugarković, M. Paraman, L. 2020, Appropriation of the Hellenistic Relief Ware in Ancient Trogir (Central Dalmatia, Eastern Adriatic): Preliminary Observations, in: *Exploring the neighborhood. The role of ceramics in understanding place in the Hellenistic world*, Proceedings of the 3rd Conference of IARPotHP Kaštela, June 2017, 1st–4th, Kamenjarin I., Ugarković M. (eds.), International association for research on pottery of the Hellenistic period 3, Phoibos Verlag, Wien, 301–326.

Ugarković, M., Starac, R. 2022, One man's trash is another man's treasure. Household waste deposit from Porta Pisana and trends of fine ware consumption within the settlement of Krk (in the last centuries BCE), in: *Roman Pottery and Glass Manufactures. Production and Trade in the Adriatic Region and Beyond*, Proceedings of the 4th International Archaeological Colloquium (Crikvenica, 8–9 November 2017), Lipovac Vrkljan G., Konestra A., Eterović Borzić A. (eds.), Archaeopress Publishing Ltd, Oxford, 254–284.

Ugarković, M., Waldner, A. 2021, Tragom lončarije: kulturne interakcije helenističke Budve / Tracing Pottery: Cultural Interactions of Hellenistic Budva, in: *Antička Budva*, Zbornik radova s Međunarodnog multidisciplinarnog naučnog simpozijuma po pozivu održanog u Budvi 28–30. novembra 2018. godine, Medin D. (ed.), JU Muzeji i galerije Budva, Budva, 154–177.

Vandermersch, C. 1994, *Vins et amphores de Grande Grèce et de Sicile. IVe–IIIe s. Avant J.-C.*, Publicationns du Centre Jean Bérard, Naples.

Yntema, D. 2005, *Conspectus forumarum of Apulian Grey Gloss Ware (ceramica a pasta grigia). Inventory of forms of the Apulian Grey Gloss wares*, Vrije Universiteit, Amsterdam.

Summary

The first campaign of rescue archaeological excavations at the Vlaška Njiva necropolis on the island of Vis, conducted as part of the renovation of Hotel Issa in June 2022, included a survey of the site of Gradina (Vinogradišće), approximately 1 km north of the town of Vis (Map 1; Fig. 1). The survey documented a segment of monumental architecture, 11 m in length. This structure had not been archaeologically recorded; conceivably, it became visible only after the clearing of the neighbouring plot that had been densely overgrown until recently. The monumentality of the structure is emphasized by large stone blocks of various sizes, regularly arranged in one or two rows (up to 0.7 m high), particularly in the western part, forming the outer face. The blocks show traces of chiselling and levelling of the upper and lower surfaces, and some display a slightly protruding boss on the outer face (Figs. 2–4).

The prominent elevation of Gradina commands views of the Vis Bay and the northern side of the island (Map 1; Fig. 1). However, despite its indicative name (*gradina* means “hillfort”), the site had not drawn particular attention from archaeologists. Previously, the closest archaeological finds originated from the broader area of Vinogradišće, where four distinct locations were recorded (VS1126.00, 1127.00, 1128.00, 1128.01) with surface finds attributed to the Roman period (Kirigin et al. 2006: 44).

In order to conduct a detailed prospecting of the broader area and gather archaeological finds that could help define the site's extent and shed light on the chronological context of its establishment and use, an intensive field survey was carried out, encompassing a wide zone of the hilltop plateau and the cleared southern slopes of the elevation (an area of 0.9 hectares). The field survey identified a signifi-

cant distribution of surface finds (270), concentrated mostly in the southeastern part of the hilltop plateau, in the immediate vicinity of the documented traces of monumental architecture (Fig. 5). Among the surface finds, potsherds (269) predominate, with only one item outside this group (a fragment of a murex snail shell). Based on morpho-typological characteristics and structural features, the statistically distinguished items were fragments of building ceramics, storage/transport ceramics (e.g. amphorae), pithoi, fine tableware, kitchenware, and indeterminate fragments (Fig. 6; Tab. 1). The diagnostic fragments that stand out are specimens of Greek-Italic and Lamboglia 2 amphorae, black-glazed (Gnathia) and grey-glazed tableware, dating from the late 3rd to the 1st century BC (Pl. 1; Tab. 2).

Based on the results of the intensive field survey, test excavations were made to gain insight into the stratigraphy and subsurface context. Test trench 1 (TT1), measuring 2 x 2 meters, was excavated in a gentle plateau several meters northwest of the stone structure made of massive stone blocks, at a location where a significant amount of sediment was observed (Figs. 7–9). It identified a simple stratigraphic picture consisting of a total of six stratigraphic units (Figs. 9–10). 295 fragmented potsherds were gathered, mostly from the sub-humus layer SU 2. Based on morpho-typological characteristics and structural features, the statistically distinguished items were fragments of building ceramics (imbrices), storage/transport ceramics (amphorae), household ceramics (jugs, storage vessels), and fine tableware. The diagnostic fragments that stand out are specimens of Greek-Italic amphorae, Gnathia (skyphos), black-glazed (oinochoe/table amphora, bowl/plate) and grey-glazed (plate, skyphos/kantharos, table amphora/oinochoe) including relief grey-glazed tableware (hemispherical cup), primarily dating from the 3rd to the 1st century BC (Pl. 2).

The positive results of the test trench confirmed the archaeological potential that was initially seen through the prism of the concentration of numerous surface finds. The analysis of the collected material, predominantly potsherds, indicates that the site was used during the Hellenistic period. The densest concentration of archaeological finds can be found in the area of the monumental structure. Since only a segment of the structure has been preserved, making it hard to discern whether it was the original position of the stone blocks or their secondary use, it is impossible to determine the exact function and construction period of the structure or to place it in a definite context of interpretations regarding the existence of a larger architectural complex. However, if it is indeed the original structure, it can be assumed that the structure underwent significant destruction and degradation over time, almost to the level of its foundations. Consequently, a question arises: what was the nature of this site? Could it be another economic/rural site similar to those that were evidently widespread across the entire island in the

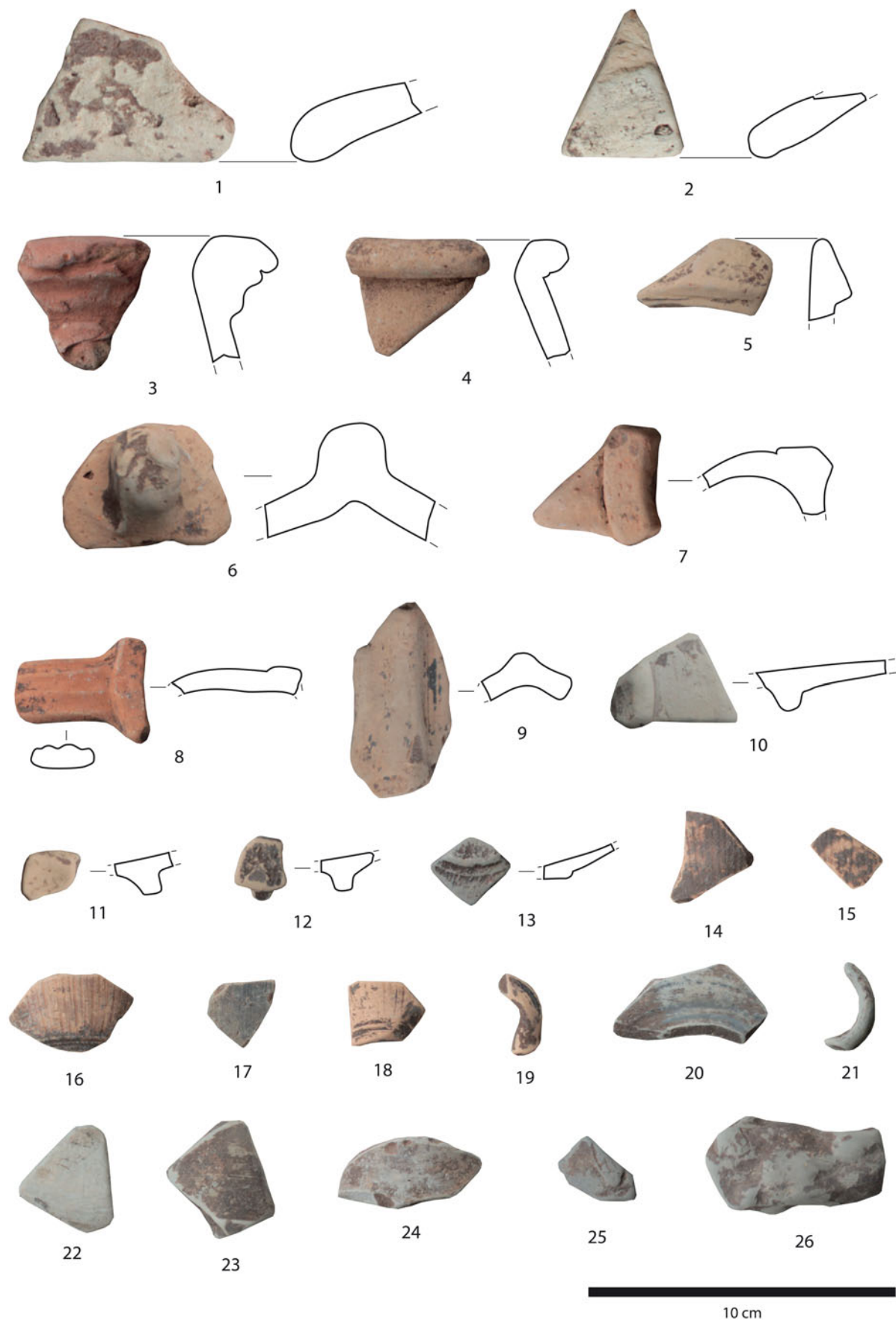
Hellenistic and Roman periods? Or could this prominent site at the periphery of a Greek city, standing on an elevated point commanding exceptional views of the broader area of the Vis Bay and the northern coast of the island, hint at a different (special?) social significance? No definitive answer can be given, at least not based on the current state of research. Nonetheless, this is yet another confirmation of a much more complex and layered overall appearance and organization of the extramural space of ancient Issa. The current knowledge about the archaeological topography of the Hellenistic island of Vis is far from conclusive.

Acknowledgement

This paper was co-financed by the Croatian Science Foundation through the project *Transforming the Adriatic cosmos: insularity, connection and formation of glocal identities of pre-Roman Dalmatia* (Adri-aCos, UIP-2020-02-2419), carried out at the Institute of Archaeology in Zagreb.

T. 1 Selekcija površinskih nalaza s lokaliteta Gradina (Vinogradišće) (snimio, nacrtao i izradio: P. Domines Peter)
 Pl. 1 Selection of surface finds from Gradina (Vinogradišće) site (photo and made by: P. Domines Peter)

T. 2 Selekcija keramičkih nalaza iz probne sonde 1 (snimio, nacrtao i izradio: P. Domines Peter)
 Pl. 2 Selection of pottery finds from Test trench 1 (photo, drawing and made by: P. Domines Peter)